

Szász Zsolt a konferencia szakmai szervezőjének összefoglalója

Megfutott és belátható pályák a magyar bábművészetben

2024. november 30. – december 1.

Bajor Gizi Színészmúzeum

1124 Stromfeld Aurél u. 16.

Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet november 30. – december 1. között bábművészeti konferenciát rendez *Megfutott és belátható pályák a magyar bábművészetben* címmel. A konferencia elsődleges célja a bábművészetben lezajló generációváltás kihívásainak, valamint ezzel összefüggésben az oktatás, a bábképzés, az archiválás és a nyilvánosság aktuális kérdéseinek körüljárása. A találkozók reményeink szerint lehetőséget ad arra is, hogy szakmailag megalapozott javaslatokat fogalmazzon meg a vizsgált részterületek fejlesztésének stratégiájára vonatkozóan.

A konferencia kezdeményezője és témaköreinek felvázolója Horváth Márk bábtervező és Szász Zsolt Blattner-díjas bábművész. A rendezvény szervezői össze kívánják hozni az MMA ösztöndíjprogramjában nyertes pályázókat, az OSZMI munkatársait, a színházi szaksajtót, az SZFE tantervkészítő bizottságának és doktori iskolájának prominenseit, továbbá a felsőfokú bábos részképzés oktatóit annak érdekében, hogy egy átfogó, reális kép alakuljon ki a szakma múltjáról, jelenéről és jövőjéről.

A konferencia fő kérdésfeltevései

1. Generációváltás:

A bábos társadalomban napjainkban egy olyan generációváltás zajlik, mely elválasztja, ám egyúttal össze is köti azokat az alkotókat, akik évtizedek óta praxisban vannak, azoktól – illetve azokkal –, akik a szakmát már egyetemi szintű szakirányú képzés keretében sajátítják el. Feltárandó, hogy ez a kapcsolatrendszer miképpen determinálja a mester–tanítvány viszonyt, a szakmai fogások átadásának mikéntjét.

2. Képzés, a bábszínházi szakma elismertetése:

A 2008-ban született és 2011-ben módosított előadóművészeti törvény a ma már tizennégy állandó játszóhellyel rendelkező társulatot a kiemelt kategóriában tartja nyilván. Ez azonban még mindig nem jelenti azt, hogy a bábművészet a drámai színházakkal egyenrangúvá vált volna. A konferencia célja az is, hogy feltárjuk, milyen okok, folyamatok húzódnak meg e megmagyarázhatatlan alárendeltség mögött, továbbá, hogy az utóbbi évtizedek biztató eredményei mellett milyen további lépésekre lenne szükség a tananyag- és műhelyfejlesztés valamint a bábművész életpálya-modell egészének tekintetében.

3. *Archívum és nyilvánosság:*

Fontos lenne elismertetni a báb mint tárgy, mint műalkotás önértékét műfaji specifikumainak alapján, s ezzel összefüggésben a bábtörténet kiemelt szerepét is. Megválaszolandó kérdés továbbá, hogy milyen infrastrukturális feltételei vannak egy nemzetközi mércével mérhető magyar bábos gyűjtemény, bábvár létrehozásának. Szintén időszerű lenne előmozdítani a kiemelkedő alkotók, elméleti szakemberek díjakkal történeti magasabb szintű elismertetését a legmagasabb és a középszintű állami díjak odaítélésének módja, lehetőségei tekintetében.

A konferencia nyilvánosságának biztosítása érdekében az előadásokat képből és hangban is rögzítjük, archiváljuk és az OSZMI Youtube-csatornáján élőben közvetítjük célközönségünknek, hiszen az itt elhangzottak a magyarországi és határon túli szakma számára egyaránt relevánsak lehetnek.

A közvetítést és rögzítést követően az elhangzottakat szerkesztve megjelentetjük a Nemzeti Színház *Szcenárium* folyóiratának 2024–25-ös számaiban. Az írásokat a továbbiakban az az OSZMI kezeli, valamint megkapja a Magyar Bábművészek Szövetsége, a Magyar Bábjátékos Egyesület, az Art Limes báb- és képzőművészeti folyóirat, továbbá az SZFE.

A párbeszéd igényének háttere

Miben különböznek az egymással folyamatos párbeszédben álló előadóművészek a bábos alkotók? Miben más a bábosok között zajló diskurzus? Talán abban, hogy az identitáskeresés és -megtartás, valamint ennek a művészeti ágban a mibenlétére való folyamatos rákérdezés egy bábos gondolkodásában és gyakorlatában elválaszthatatlan egymástól. A bábművész valójában ösztönművész, mert művészi munkája során legalább két, de inkább három vagy több lábon áll. Személyében lehet szülő- vagy csoportjátékos, egyúttal drámaíró, rendező, dramaturg, mutatványos, bábtervező és kivitelező, producer, pedagógus, szociális munkás, ünnepszerző. Ezért tűnhetnek ezek az alkotók fokozottan öntörvényűeknek, ha tetszik, befelé fordulóknak. Olyanoknak, mint akik nagyon tudnak valamit, egy titkos kódot, melyet viszont nehéz definiálni.

Az 1980-as években indult bábos generáció tagjai ki akartak törni ebből a kommunikációs karanténból, és a rendszerváltozás idején azt a célt tűzték ki, hogy mielőbb „szakmáskodni”, *nagykorúsítani* kell a bábszínházi szcénát.

Azóta harmincöt év telt el, és a bábművészet ma már az egész országra kiterjedő intézményhálózattal, valamint az egyetemi képzés háttérével, az előadóművészeti törvény adta jogosítványokkal és a központilag biztosított finanszírozásokkal rendelkezik. A Színház- és Filmművészeti Egyetem 2002-ben akkreditált doktori iskolájában egyre több bábművész szerez DLA-fokozatot, ami e művészeti ág elméleti megalapozásában döntő jelentőségű. A 2018-ban indult Magyar Művészeti Akadémiai ösztöndíj-programjának keretében egyre több bábos alkotó nyer támogatást elméleti vagy egyszerre elméleti és gyakorlati programja megvalósításához. Az eredményeket

kötelezően nyilvánosságra kell hozni, ami az új művészi kezdeményezések ösztönzésében, valamint az alkotók megismertetése szempontjából is fontos fejlemény. 2023-ban, a Magyarországon megrendezett 10. Színházi Olimpia keretében a hazai bábos társadalom – az előadóművészetek sorában a legösszetettebb program megvalósításával – lényegében újra fogalmazta önmagát, nyilvánossá téve működésének összes lehetséges aspektusát. Az eredmények számbavétele egy új kezdet lehetőségét rejti magában és garanciája lehet az országos-szintű érdekérvényesítés erősítésének.

Mindennek máris lehet örülni, ám vannak kedvezőtlen folyamatok, veszteségek is: hiszen háttérbe szorult a báb gyógyító funkciója, jelenléte az iskolákban, a pedagógiában. A 2012-es, a 2018-as, valamint a 2024-es Nemzeti Alaptanterv vitafórumain a 80–90%-ban gyermekközönségnek játszó bábos szervezetek nem képviselték elég hatékonyan önmagukat. Ilyen előzmények után módosították a 2024. évi XXX. törvényben az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi Törvényt. Eltűntek a közmédiából az egész estés bábfilmek, bábsorozatok. A fesztivál-életből pedig kihullottak az UNIMA nemzetközi gyermek (Békéscsaba) és felnőtt (Pécs) fesztiváljai, melyek egyúttal nemzetközi szintű minősítést is jelentettek. Szintén megszűnt a Szárnyas Sárkány Hete Nemzetközi Utca- és Bábfesztivál. A bábművészetet a 2011-ben létrejött Magyar Művészeti Akadémia színházművészeti tagozatában sajnálatos módon a mai napig csupán Kemény Henrik képviseli – posztumusz...

Az OSZMI Bábgyűjteményében – Belitska-Scholtz Hedvignek köszönhetően – az 1960-as évek végétől a figyelem a magyar bábművészet tárgyi, történeti és szellemi értékeinek kutatása, bemutatása, tudományos feldolgozása felé fordult. Hazánkban művészi rangon sokáig csupán az egyetlen állami fenntartású intézmény, az Állami Bábszínház működhetett. Hivatásosnak is csak az itt foglalkoztatott művészek voltak tekinthetőek. A háttérben az az ideológia húzódozott meg, hogy a bábművészet hagyományai a vásári népszórakoztatásban gyökereznek, s hogy nevelési célzatú tömegmozgalma a cserkészethez, intézményes működése pedig többnyire olyan magánszínházakhoz kötődött, mint a Rév István Árpád által 1941 és 1945 között nagy sikerrel működtetett Nemzeti Bábszínháték. Az OSZMI által rendezett 1974-es tihanyi tárlat – ahol Kemény Henrik is felléphetett – olyan szemléleti áttörést jelentett, mely után már nem lehetett elfedni azt a tényt, hogy a magyar tradíció szerves részét képezi a kora-újkorig visszavezethető európai hagyománynak. Az is felszínre került, hogy a bábjátszás új művészi médiumként való megjelenése az avantgárd időszakában egy Párizsban alkotó magyar képzőművész-csoport munkásságának, az Arc-en-Ciel működésének köszönhető. Az pedig, hogy a bábosok 2002-ben alapított egyetlen állami közpénzű intézményének névadója Blattner Géza, az európai bábművészet megújítója lett, nem kis részben annak a kutatómunkának köszönhető, melyet az OSZMI végzett és végez. Bár több tucatnyi alkalmi bábtörténeti kiállítást szerveztünk és szervezünk itthon és nemzetközi szintereken, a magyar bábművészet kvalitásai révén mindenképpen jogot formálhat egy állandó bábtörténeti kiállításra, melynek tervezetét az OSZMI munkatársai már több éve elkészítették, és így továbbra is bizakodhatunk az erre alkalmas helyszín megtalálásában és a megfelelő források előteremtésében.